

PRESENTACIÓ DEL NÚMERO

Benvolguts socis i benvolgudes sòcies del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (CERE). Si llegiu aquestes línies és perquè ja teniu a les mans un nou exemplar de la *Miscel·lània*, en aquest cas la número 32, dedicada a la població de Rasquera. En aquest moment es culmina un any de treball d'un equip molt ampli, que va des dels autors —els principals protagonistes de la publicació—, fins als integrants del Consell de Redacció i del Comitè Científic. A més, des del CERE procurem posar en valor el seu treball a través d'una exhaustiva tasca de correcció i edició, que persegueix l'objectiu de presentar-vos una revista científica de qualitat amb l'objectiu de posar el focus en les problemàtiques del passat, el present i el futur de la Ribera d'Ebre.

Com a obertura de la *Miscel·lània del CERE* 32 els lectors hi trobareu un complet dossier d'articles, format per 6 treballs sobre la vila de Rasquera —tal com ja succeí en el número 17 de la revista, publicada l'any 2005, i en el segon número, que veié la llum l'any 1985. Aquest número, a més, compta amb seccions molt diverses, com per exemple les d'Història, de Llengua i Literatura, d'Història Natural, de Desenvolupament Econòmic o de Recerca Jove (amb extractes dels treballs guanyadors del Premi de Treballs de Recerca impulsats pel CERE). A més, des de l'entitat, gràcies a una voluntat decidida de renovar regularment els continguts de la publicació, anem incorporant regularment noves seccions, com per exemple Patxetins, en la qual es posa en valor la trajectòria acadèmica, social o cívica de personatges de la Ribera d'Ebre —o que hi han estat vinculats—, com ara la del sindicalista i polític Joan Montamat, de Garcia, el protagonista d'aquesta secció en el número 32 de la publicació.

Des del CERE també volem destacar que aquesta *Miscel·lània* recupera una secció que en el darrer exemplar no vam poder incloure, el Dossier temàtic, en el qual publiquem els articles de les xerrades pronunciades en el marc de la Jornada sobre la Baronia d'Entença, un cicle impulsat pel CERE —en col·laboració amb nombroses administracions, entitats i centres d'estudi del territori—, que va comptar amb una gran repercussió, tant pel que fa al públic assistent com quant a la qualitat dels continguts difosos pels ponents.

A continuació us presentem un resum dels articles que trobareu al número 32 de la *Miscel·lània*. El primer treball de la publicació va a càrrec de Ventura Castellvell, el qual ens presenta l'article "Visitants de Cardó. Excursionistes i científics (1870-1931)", en què explica com el paratge de Cardó, un cop fou abandonat el convent que albergava, va ser un important pol d'atracció d'excursionistes i científics, alguns dels quals atrets per les propietats medicinals de les aigües del balneari, però que en molts casos també van descriure els valors paisatgístics, naturals i històrics de l'emplaçament. Seguidament trobareu el segon

article dedicat a Rasquera, que ens arriba de la mà de l'historiador Josep Cañabate. En la seva contribució, integrada en una recerca més àmplia sobre els pobles que formaren part de l'antiga batllia de Miravet, ens presenta l'article "La població de Rasquera als segles XVII i XVIII. Evolució i anàlisi demogràfica", un treball en què, a partir de l'estudi de les dades demogràfiques conservades a l'Arxiu Parroquial de Rasquera, explica les transformacions poblacionals que marquen el trànsit entre l'edat moderna i contemporània a la vila. El següent treball integrat en el dossier sobre la població de Rasquera porta per títol "Els rasquerans i la muntanya. Ressenya d'accions per a l'aprofitament de l'entorn", i va a càrrec de Gisela Farnós Pallarès i Joan Farnós Piñol. Es tracta d'un estudi, basat en els testimonis orals facilitats per vells pagesos i altres col·lectius coneixedors de l'entorn natural de la serra de Cardó, que pretén posar en relleu la importància de l'aprofitament dels recursos naturals (arbres i plantes, minerals i fauna (salvatge i domèstica autòctona), vinculats a la muntanya rasquerana entre l'edat mitjana i l'època preindustrial. A continuació els lectors podran llegir l'article "El Grup Cultural Rasquerà", també a càrrec de Joan Farnós Pallarès. Una contribució a través de la qual l'autor repassa la trajectòria d'un dels puntals culturals de Rasquera des dels anys 80 del segle XX —i també avui dia. Una entitat que ha treballat intensament per la cultura local —però també comarcal i del país— des de vessants múltiples, ja sigui a través de la recerca i les publicacions, l'excursionisme o la promoció dels elements festius locals. Tot seguit, podreu accedir al següent treball integrat al dossier de Rasquera, una contribució que ens arriba de part de l'Associació Hort Ebrenc i que ha estat escrita per Ferran J. Lloret Sabaté, Xavier Sanjuan Samarra i Dolors Villas Miranda. En aquest article, titulat "Notes sobre *Neotinea conica* i altres orquídiades selectes del Pla del Burgar, Rasquera, Ribera d'Ebre", els autors ens donen a conèixer la riquesa de la flora de la vila de Rasquera i el seu entorn, especialment del Pla del Burgar, espai de peregrinació d'estudiosos de l'entorn natural, sobretot durant l'època de floració, en què hi trobem espècies singulars com les orquis còniques (*Neotinea conica*), però també altres orquídiades a les quals fa referència el treball. Per concloure el dossier d'articles sobre Rasquera, us presentem un treball titulat "Xàquera, Creu de Santos: el sostre comarcal de la Ribera d'Ebre", que han escrit Maria Montané Montané i Manel Aguilar Cufien, en el qual ens parlen de l'origen, a partir d'un treball fonamentat en fonts orals, dels topònims *Xàquera* i *Creu de Santos*, un espai que, tot i no formar part administrativament de la Ribera d'Ebre, està plenament integrat en l'imaginari col·lectiu dels seus veïns, especialment dels de Rasquera.

La següent secció que trobaran els lectors de la *Miscel·lània* és la d'Història, en la qual podran llegir tres estudis interessants. El primer és un treball del periodista Jordi Duran, en què ens narra un dels episodis més desconeguts de la Guerra Civil espanyola —especialment si ens allunyem dels grans centres urbans—, com són els Fets de Maig de 1937. Duran posa llum a aquest període convuls de la història comarcal amb l'article "Joaquim Arbó i Jaume Martí, dos alcaldes cenetistes en els Fets de Maig de 1937", a través del qual explica aquests fets històrics al territori, així com la importància que tingueren els alcaldes de Móra d'Ebre i Móra la Nova en aquest moment històric tan transcendent. A continuació, els lectors podran llegir una investigació de l'historiador David Tormo, el qual sota el títol "Onze mestres riberencs del segle XIX", ens apropa les biografies d'homes i dones que exerciren de mestres —sovint en unes condicions molt precàries—, als pobles de l'actual comarca de la Ribera d'Ebre durant el segle XIX.

Unes biografies que Tormo pot reconstruir gràcies a un exhaustiu treball de recerca a través dels expedients personals d'aquests docents conservats en diversos centres d'arxiu. Finalment, com a tancament de la secció d'Història, els lectors podran aprofundir en la biografia d'un altre mestre que deixà una forta empremta durant els seus anys de docència a Flix. Es tracta del pedagog Pau González Montagut, al qual el també flixanco Jordi González Garcia dedica l'article, amb un títol ben descriptiu, "El mestre Pau González Montagut, director de les escoles de Flix durant la República, depurat i empresonat pel franquisme", una molt bona aproximació biogràfica —i alhora un necessari acte de reparació i memòria— d'un personatge malauradament oblidat a causa de la pesada llosa del franquisme.

A continuació, els lectors de la *Miscel·lània* 32 trobaran la secció de Llengua i Literatura, en la qual en aquest número publiquem únicament un article sobre l'escriptora Maria Serres, de la Serra d'Almos. Es tracta del treball "Amors i desamors de Maria Serres, la primera redactora d'*El Llamp*", que ens arriba de la mà de Joan Marco Arroyo. Un article en què Marco repassa la producció poètica de l'escriptora riberenca a una de les capçalera més emblemàtiques del territori, *El Llamp* de Gandesa, la qual va representar una autèntica escola per a molts dels escriptors del territori del període.

Tot seguit, els lectors trobaran una de les seccions que hem incorporat des de fa pocs números a la *Miscel·lània*, a través de la qual pretenem donar a conèixer la figura de riberencs i riberenques que hagin destacat per la seva trajectòria professional, de recerca o pel seu compromís cívic amb la comarca. Es tracta de la secció Patxetins, en la qual en aquest número el periodista Xavier Garcia publica un breu perfil biogràfic, que és un resum d'un treball més extens publicat per l'editorial Petròpolis sobre el garcià Joan Montamat.

La següent secció a la qual podreu accedir és la d'Història Natural, que en aquest número compta amb un únic article. El protagonista del treball és el jove geògraf Ismael Bentieb, el qual ens presenta l'article "Anàlisi cartogràfica de l'evolució hidromorfològica dels espais naturals fluvials protegits de la Ribera d'Ebre. Cartografia actualitzada i propostes de delimitació", en què d'una banda fa un estudi de les dinàmiques fluvials i de l'evolució hidrogeomorfològica del riu Ebre i dels seus espais protegits, però, alhora, també fa una proposta de protecció de noves zones.

Seguidament, els lectors podran accedir a una de les seccions que ha incorporat als darrers números el CERE, la de Dinamització Econòmica, en el marc de la qual us presentem un parell d'articles molt diversos. Inicialment, podreu llegir un treball de Núria Descarrega Altadill, tècnica de desenvolupament local al Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre (CCRE), a través del qual ens explica les polítiques de suport al sector agroalimentari dutes a terme per l'administració pública de la Ribera d'Ebre i com s'ha acabat generant ocupació al territori. Seguidament, us presentem un article d'Albert Pujol Marqués, tècnic del departament d'informàtica del CCRE, titulat "Innovació social digital i tecnologia 5G a l'entorn rural: CoEbreLab Ribera d'Ebre". Un contribució a través de la qual Pujol ens explica l'impacte que tindrà en la ciutadania la tecnologia 5G, no exclusivament per les novetats tecnològiques que presenta, sinó també pels canvis que introduirà en els hàbits corrents de la ciutadania. A més, l'autor ens parla del procés —però també de l'estratègia necessària— per introduir aquesta tecnologia en un entorn rural allunyat dels que tradicionalment hem considerat els centres industrials i tecnològics de referència.

La següent secció correspon al Dossier temàtic, a través de la qual us presentem la totalitat de les ponències que es van pronunciar en el marc de la I Jornada sobre la baronia d'Entença, duta a terme entre els 8 i 21 de novembre de 2021 a algun dels emplaçaments que històricament ocupà aquesta senyoria (l'Hospitalet de l'Infant, Tivissa, Móra d'Ebre i Falset). La jornada, a banda de comptar amb unes ponències de gran nivell, va destacar perquè va ser organitzada per diversos centres d'estudi i entitats de les antigues comarques en què s'emplaçà la baronia, concretament el Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant, el Centre d'Estudis del Priorat, el Centre d'Estudis Falsetans, l'Associació Cultural la Riuada, l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre i el mateix CERE, a més comptar amb el suport inestimable dels ajuntaments que van participar en el cicle, que van ser l'Ajuntament de l'Hospitalet de l'Infant, l'Ajuntament de Tivissa, l'Ajuntament de Bellmunt del Priorat l'Ajuntament de Falset, a més del castell de la població, i l'Ajuntament de Móra d'Ebre. Pel que fa al contingut del Dossier, volem destacar que està format per 6 contribucions, la primera de les quals va a càrrec de Joan Menchon Bes, en què a través de l'article "Entre visigots i feudals. El Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Priorat abans de la conquesta feudal (segles VIII-XIII)", ens posa en context sobre com era part del territori que posteriorment constituirà la baronia d'Entença. Un territori que durant aquest període actuà com una veritable "marca" o "frontera" entre cristians i musulmans, el qual la historiografia tradicional havia volgut descriure com a residual i buit de població, afirmació que l'autor posa en dubte en el seu treball. Prossegueix el Dossier amb un article del professor de la Universitat Internacional de Catalunya Josep Serrano Daura, que porta per títol "Dels Castellvell als Entença". Una contribució en què Serrano ens explica la gènesi de la baronia dels Castellvell —amb Garcia, Móra d'Ebre i Tivissa— i els canvis successius en el domini d'aquesta senyoria —ja sigui per matrimoni, herència o venda— fins a la seva integració definitiva al comtat de Prades. Tot seguit, els lectors podran consultar un interessant treball del professor Manuel Romero Tallafigo, titulat "La baronia que va ser del noble Guillem d'Entença (1174-1408)", en el qual un dels estudiosos més destacats sobre aquesta senyoria de l'Estat ens explica com el domini del castell de Tivissa va ser compartit per un senyor i un castlà sota el vassallatge del rei d'Aragó entre 1174 i 1408. Cal apuntar que aquesta dualitat va originar extensos escrits i documents, que traslladats als nostres dies esdevenen una magnífica font històrica per explicar com era la vida al castell en qüestió, però també altres qüestions relatives a la vida dels seus habitants. A continuació, els lectors podran llegir una recerca del doctor Albert Martínez Elcacho, sintetitzada en l'article titulat "Seguint les petjades de l'Infant Pere d'Aragó i d'Anjou a la baronia d'Entença", en el qual Martínez ens narra com l'any 1342 l'infant Pere d'Aragó i d'Anjou va esdevenir senyor del comtat de Prades i senyor de la baronia d'Entença, càrrec que ocupa durant setze anys, un període relativament curt, però que serví perquè deixés una notable empremta al territori. Continuem avançant en el dossier d'articles sobre la baronia d'Entença i, a continuació, us presentem un article del canonge arxiver de la catedral de Tortosa Josep Alanyà Roig, el qual, a través del treball "La guerra dels templers i els Entença a la Ribera d'Ebre i la Terra Alta", posa llum, a partir de l'estudi dels documents de la cancelleria reial, en l'intens conflicte que patiren les comarques ebrenques de la Ribera i de la preceptoria de Miravet a la fi del segle XIII, a causa de les constants pugnes entre l'orde del Temple i els Montcada, d'una banda, i els Entença, de l'altra. I, en aquest cas

ja com a tancament del dossier sobre els Entença, podreu llegir la contribució que ens arriba per part de Joan Abella Creus, que es titula “L’exploració de l’argent pels comtes de Prades i barons d’Entença. Una empresa a cavall entre l’edat mitjana i el modernisme”. Un treball en què el gemmòleg desmitifica alguns dels tòpics més difosos sobre l’edat mitjana, especialment pel que fa a l’escàs desenvolupament tècnic de la mineria, a més de posar en relleu la importància que jugà l’Infant Pere en l’expansió d’aquesta indústria.

Pràcticament ja hem detallat tots els articles de la *Miscel·lània* 32, però no voldríem acabar aquesta presentació sense fer esment a la darrera secció que en forma part. Es tracta de l’apartat de Recerca Jove, a través del qual publiquem un breu resum dels treballs finalistes del Premi de Treballs de Recerca de Batxillerat del CERE. En aquest número només veuen la llum dos dels tres treballs, que són “Interpretació climàtica de 50 anys d’història meteorològica i fenològica a la Serra d’Almos”, de Clara Campo Borrell, i “Un cop d’ull a la Ribera d’Ebre”, de Mireia Pelegrí Navarro, dos molt bons treballs de recerca que demostren que l’interès —i les capacitats— dels futurs investigadors del territori estaran garantits en un futur, que ja és pràcticament present.

Apreciats associats i associades, aquest és el contingut que trobareu a la *Miscel·lània del CERE* 32. Esperem que la trobeu interessant i que en gaudiu la lectura, com a mínim tant com ho hem fet els responsables de preparar-la.

Gerard MERCADÉ PIÉ
Cap de Publicacions del CERE